

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Teiskon maiseman- ja luonnon- hoidon yleissuunnitelma

7/2010

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskuksen julkaisu

Teiskon maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma

Päivi Kangasniemi

7/2010

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

ISSN-L 1798-8640
ISSN 1798-8640 (painettu)
ISBN 978-952-257-164-9 (painettu)

ISSN 1798-8659 (verkkójulkaisu)
ISBN 978-952-257-165-6 (verkkójulkaisu)

Tampere 2010

KUVAILEHTI

Julkaisusarjan nimi ja numero Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisu /2010				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Päivi Kangasniemi		Julkaisuaika Marraskuu 2010		
		Julkaisija Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
		Hankkeen rahoittaja/toimeksiantaja Keski-Suomen, Etelä-Savon, Pirkanmaan ja Pohjanmaan ELY-keskukset		
Julkaisun nimi Teiskon maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma				
Tiivistelmä Perinteisen karjatalouden muovaamat perinnebiotoopit, kuten kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet, ovat monimuotoisimpia luontoympäristöjämme. Hoidon myötä arvokkaat maisemat säilyvät avoimina. Härkää sarvista on ylomaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on arvokkaiden kohteiden laidunnushoidon järjestäminen. Tampereen Teisko on valittu yhdeksi hankkeen kohdealueista, joille on laadittu maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelma. Yleissuunnitelmassa ovat mukana arvokkaat perinnebiotoopit, jotka on inventoitu 1990-luvulla. Lisäksi mukaan on valittu kohteita, jotka ovat lajistoltaan monimuotoisia, riittävän suuria laidunnuskohteiksi tai sijaitsevat maisemallisesti keskeisillä paikoilla. Suunnitelma sisältää tietoa hoitomenetelmistä ja rahoitusmahdollisuuksista, ja niistä on myös tiedotettu suunnittelun aikana. Tavoitteena on saada kohteita hoidon piiriin, innostaa maanomistajia ja löytää kohteille hoitajiksi karjatilallisia ja paikallisia yhdistyksiä. Mahdolliset hoitotoimenpiteet perustuvat täysin vapaaehtoisuuteen. Hankkeen puitteissa voidaan avustaa kohteiden hoidon suunnittelussa ja rahoitusten hakemisessa. Yleissuunnittelun maastotyöt ja tiedotus toteutettiin kesän ja syksyn 2010 aikana. Härkää sarvista- hankkeen toiminta-aika on 1.6.2009–31.5.2012. Hanketta toteuttavat Keski-Suomen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Etelä-Savon ELY-keskukset sekä alueelliset ProAgriat.				
Asiasanat Kulttuuriympäristö, maisemanhoito, perinnebiotooppi, maaseutu, erityistuki, laidunnus				
ISBN (painettu)	ISBN (PDF)	ISSN-L	ISSN (painettu)	ISSN (verkkopainettu)
978-952-257-164-9	978-952-257-165-6	1798-8640	1798-8640	1798-8659
Kokonaissivumäärä		Kieli		Hinta (sis. alv 8%)
28		Suomi		-
Julkaisun myynti/jakaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Cygnaeuksenkatu 1 (Wanha Lääni), PL 250, 40101 Jyväskylä Julkaisu on saatavana myös verkossa: www.ely-keskus.fi/keski-suomi/julkaisut				
Julkaisun kustantaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Painopaikka ja -aika Juvenes Print, Tampere				

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Suunnittelualueen kuvaus	6
2.1	Sijainti	6
2.2	Alueen ominaispiirteitä	6
2.3	Kaavoitus- ja suunnittelutilanne	6
2.4	Kallio- ja maaperä	8
2.5	Vesistöt	8
2.6	Korkeussuhteet	9
2.7	Eliölajisto	9
2.8	Arvokkaat luonto- ja kulttuurikohteet	10
3	Maaseutu ympäristön hoito	11
3.1	Muinaisjäännökset	11
3.2	Kulttuurimaisema	11
3.3	Perinnebiotoopit ja luonnon/maiseman monimuotoisuuskohteet	12
4	Hoitomenetelmät	13
4.1	Peruskunnostus ja raivaus	13
4.2	Laidunnus	13
4.3	Niitto	13
5	Hoitosuosituksat suunnittelukohteille	14
5.1	Perinnebiotoopit	14
5.2	Arviokkaat niittyalueet	17
5.3	Vanhat pellot	19
5.4	Muut luonnon monimuotoisuuskohteet	19
6	Nykyiset laidunalueet	21
7	Ranta-alueet ja vesistönäkymät	22
8	Maisemanäkymät ja näköalapaikat	23
9	Rahoitusmahdollisuuksia	24
9.1	Ympäristötuen erityistuet	24
9.2	Julkiset rahoitukset luonnon ja maiseman hoitoon	24
9.3	Rakennusten kunnostaminen	24
10	Lisätietoa ja linkejä	25
11	Lähteet	26
	Liite 1. Esiselvityskartta	27
	Liite 2. Suunnitelmapakartta	28

1 Johdanto

Perinnebiotoopit eli perinteisen karjatalouden muovaamat elinympäristöt tunnetaan paremmin kansan keskuudessa niittyinä, ketoina, hakamaina ja metsälaitumina. Ne kehittyivät lajistoltaan monimuotoisiksi, kun karjaa laidunnettiin metsissä, hakamailla ja niityillä ja karjalle niitettiin syötävää kedoilta ja niityiltä. Laiduntavien eläinten siirryttyä nurmilaitumille katkesi perinnebiotooppien monipuolista eliölajistoa ylläpitänyt hoito. Alueet alkoivat vähitellen heinittyä ja pensoittua. Nykyään monen niityn värikkään kukkaloiston on tukehduuttanut valtoimenaan rehottava koiranputki. Perinnebiotooppien ennalleen palauttamiseksi ja säilyttämiseksi tarvittaisiin entisen kaltaisia hoitotoimia, laidunnusta ja niittoa.

Härkää sarvista (Häävi) on ylimaakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on maisemallisesti ja luonnonsuojellullisesti tärkeiden alueiden laidunnushoidon järjestäminen. Ylimaakunnallista hanketta rahoitetaan Manner-Suomen maaseutuohjelmasta Pirkanmaan, Keski-Suomen ja Pohjanmaan ELY-keskusten kautta. Hankkeen puitteissa Pirkanmaalle laaditaan kaksi maiseman- ja luonnonhoidon yleissuunnitelmaa, joista toinen Teiskon alueelle.

Yleissuunnitelmassa ovat mukana perinnebiotoopit, jotka on todettu arvokkaiksi vuosina 1992 -1997 tehdyissä perinnemaisemainventoinneissa. Sen lisäksi mukaan on valittu kohteita, jotka ovat lajistoltaan monimuotoisia, riittävän suuria laidunnuskohteiksi tai sijaitsevat maisemallisesti merkittävillä paikoilla. Yleissuunnitelman tavoitteena on mahdollisten hoitokohteiden löytäminen ja alueiden hoidon edistäminen. Mukana on useita kohteita, joiden hoidon rahoittamiseksi on mahdollista hakea maatalouden erityisympäristötukia. Suunnitelma ei kuitenkaan velvoita maanomistajia mihinkään. Mahdolliset hoitotoimenpiteet tulevaisuudessa perustuvat täysin vapaaehtoisuuteen.

Yleissuunnittelun maastotyöt tehtiin kesällä 2010. Suunnittelualue käytiin läpi autolla ja etsittiin kohteita, jotka sopisivat hoidettaviksi laiduntamalla. Kyseisten alueiden maanomistajille sekä laiduneläinten omistajille lähetettiin tiedotekirjeet. Arvokkaiden perinnebiotooppien maanomistajiin otettiin yhteyttä puhelimitse. Kaikkia maanomistajia ei tavoitettu.

Syyskuussa järjestetyn Aitolahden-Teiskon Kylien Päivän 2010 yhteyteen laadittiin luonnoskartta yleissuunnitelmaan otettavista alueista kommentteja varten.

Yleissuunnitelma on laadittu yhteistyössä ProAgria Pirkanmaan ja Pirkanmaan ELY-keskuksen Ympäristö ja luonnonvarat – vastualueen (entisen Pirkanmaan ympäristökeskuksen) kanssa, josta suunnitelman laadintaan on osallistunut suunnittelija, biologi Marja-Liisa Pitkänen.

Kiitokset kaikille maastokäynteihin osallistuneille maanomistajille ja muille yhteistyökumppaneille!

Tampereella 30.9.2010

Päivi Kangasniemi
luonnonhoidon neuvoja, FM
ProAgria Pirkanmaa/maa- ja kotitalousnaiset

2 Suunnittelualan kuvaus

2.1 Sijainti

Teisko sijaitsee Tampereen pohjoisosassa Näsijärven itäpuolella. Suunnittelualan keskivaiheille Terälähteen on Tampereen keskustasta noin 35 kilometriä. Teiskon yleissuunnittelualan rajat kulkevat pohjoisessa Kapeen kylästä Rypynlahden kautta Tampereen rajaa myötäillen Kaanaaseen. Idässä suunnittelualan raja kulkee Kaanaan ja Vehokylän kautta lounaaseen kohti Myllykylää ja etelässä Kolunkylästä Paavolanniemeen. Lännessä suunnittelualan rajana on Näsijärvi.

Maisemamaakunnista Teisko kuuluu Keski-Hämeen viljely- ja järvisuutuun (Maisema-aluejärjestelmän mietintö I 1992). Maisemalle on tyypillistä vesistöjen ja viljelyalueiden vuorottelu enemmän tai vähemmän kumpuilevassa maastossa. Vaikka Teiskossa maaseutumaisema on kaunista, maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta Teiskosta löytyy vasta suunnittelualan ulkopuolelta Viitapohjasta (Maisema-aluejärjestelmän mietintö II 1992).

Taulaniemen, Teiskolan, Kirkkojärven-Kalettomanjärven, Kulkkilan, Taivallahti-Löytänän sekä Yrjöläskylän kulttuurimaisemat muodostavat kauniita maisemakokonaisuuksia Teiskossa. Nämä kohteet ovat maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja ympäristöjä (Pirkanmaan seutukaavoitus 1990).

2.2 Alueen ominaispiirteitä

Teiskoon tultaessa Aitolahden jälkeen merkillepantavaa maisemassa on alueen maatalousvaltaisuus. Teiskon asutus oli keskittynyt 1540-luvulla vesistöjen lahtien ympärille ja toisaalta niemien rantamille. Suunnittelualueella on lukuisia vanhoja teiskolaisia kantatiloja, joita on viljelty jo 1540-luvulla. Esimerkiksi Kuorannassa sijaitseva Kivirannan tila kuuluu näihin alueen vanhimpiin kantatiloihin. Varsinainen maatalouspitäjä Teiskosta tuli kuitenkin vasta 1700- ja 1800-lukujen taitteessa, kun järviä laskettiin, soita kuivattiin ja lisää viljelykelpoista maata saatiin käyttöön (Rasila 1993).

Teiskon monet vanhat maatilojen päärakennukset ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä. Valtakunnal-

lisesti arvokas Teiskon Kirkkojärven-Kalettomanjärven kulttuuriympäristö ja Teiskolan kartanomiljöön rakennuksineen mainitaan yhdeksi Tampereen alueen arvokkaimmista rakennustaiteellisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittävistä kohteista.

2.3 Kaavoitus- ja suunnittelu-tilanne

Teiskon yleissuunnittelualueesta suurin osa kuuluu Aitolahti-Teisko rantayleiskaavan (1989) alueeseen. Voimassa olevia osayleiskaava-alueita on Kapeen, Velaatan, Terälähteen ja Teiskon kirkonseudun ympäristössä. Polso ja Kämmenniemi ovat asemakaava-alueita. Pilsossa on vireillä asemakaavan muutos. Ranta-asemakaavoitettuja alueita löytyy Luoteis-Teiskosta Näsijärven rannoilta sekä Pirttijärvien, Ukaanjärven, Frantsinlammin ja Kaletonjärven rannoilta. Petääjärven alueelle on laadittu ranta-asemakaavan luonnos.

Teiskon yleissuunnittelualueelle on aiemmin tehty useita maiseman hoitosuunnitelmia. Eri julkaisuissa on kuvauksia Teiskon alueen maisemarakenteesta, asutuksesta, vesistöistä ja muista ominaispiirteistä. Tällaisia julkaisuja ovat esim. Kaanaan ja Vehokylän maiseman hoitosuunnitelma (Raiskio 1999), Kapeenkylän maisemanhoitoprojekti (Pomo/Kantriseutuohjelma 1997–1998), Polson maiseman hoitosuunnitelma (Ahro 2002) ja Velaatan maiseman hoitosuunnitelma (Jyri Makkonen Ky. 2003).

Kuva 1. Teiskon yleissuunnittelualueen sijainti (punainen viiva) ja suunnitelmakartan (liite 2) karttalehtijako (sininen viiva).

Kuva 2. Teiskolle tyypillinen maaseutunäkymä järvineen ja sitä ympäröivine peltoviljelyksineen ja metsäsaarekkeineen.

2.4 Kallio- ja maaperä

Valtaosa suunnittelualueen kallioperästä on erilaisia syväkivilajeja (Kivimäki 1999). Syväkivilajit hitaasti rapautuvina ja kulutusta hyvin kestävinä muodostavat Teiskossa maiseman lakialueita. Eteläisessä osassa aluetta vallitsevina kivilajeina ovat kvartsi- ja granodioriitti, pohjoisessa vastaavasti erilaiset graniittilaadut. Kapeen kylä on tunnettu Kurun graniitin esiintymistään. Pintakivilajeja esiintyy osassa Kämenniemeä.

Maalajit Suomessa ovat nuoria, vasta viimeisen jääkauden jälkeen syntyneitä. Maalajeista hiesu on yleisin Löytänjärven ympäristössä ja toisaalta Velaatta- ja Ukaajärvien ympäristössä. Savimaita on kautta Teiskon, mutta yleisempiä ne ovat Teiskon eteläosissa kuin pohjoisosissa. Turve maalajina on keskittynyt Teiskon itäosiin. Teiskossa maalajit esiintyvät säännönmukaisesti maaston korkeussuhteiden mukaisesti. Maaston alavimmat kohdat ovat savea, silttiä ja eloperäisiä maalajeja, kuten erilaisia turvekerrostumia. Maalajin raekoko ja karuus kasvavat ja maakerroksen paksuus pienenee siirryttäessä maastossa ylemmäksi.

2.5 Vesistöt

Tampereen seutukunta kuuluu lähes kokonaan Kokemäenjoen vesistöön ja Teiskon vesistöt ovat kaikki osana Kokemäenjoen vesistöä. Teiskon yleissuunnittelualueen läntisenä luontaisena rajana on Näsijärvi. Maisansalon länsipuolella avautuu Koljonselkä ja hieman pohjoisempana Lammasniemen länsipuolella Myyryselkä. Pohjoisessa Kapeenniemeä reunustaa Vankavesi. Näsijärven reitin vedet ovat tummia johtuen Näsijärven valuma-alueen lukuisista soista. Erikoisuutena Etelä-Teiskossa on Suomen ainoa vuono: Käälahti-Aunessalmi-Paarlahti.

Teiskon järvistä kookkaimpia ovat pohjoisen Löytänjärvi ja Velaatan ja Ukaan väliin jäävä Velaattajärvi. Velaattajärvi onkin suurin Tampereella kokonaisuudessaan sijaitseva järvi. Kyseisten järvien lisäksi alueella on lukuisia pienempiä järviä ja lampia. Aluetta elävöittävät lisäksi monipuolinen jokien, purojen ja ojien verkosto. Kiimajoelle on suunniteltu virkistyskäyttöön tarkoitettu melontareitti.

2.6 Korkeussuhteet

Suomen eteläosa on suurimmalta osaltaan alankoa eli korkeintaan 200 metriä merenpinnan yläpuolella olevaa maata. Teisko kuuluu tähän alueeseen. Kallioperän murroslinjat tuovat kuitenkin vaihtelua maaston pinnanmuotoihin. Paarlahden pohjoispuoli on vuorimaata, jossa korkeuserot vaihtelevat 50 ja 100 metrin välillä ja ovat suurimmillaan noin 80 metriä. Teiskossa maasto nousee merkittävästi, kun siirrytään alueen pohjois- ja itäosia kohti.

Teiskossa on monta jyrkähköseinäistä vuorta, esimerkiksi Teiskon Neevuori, Löytänvuori Löytänjärven itäpuolella ja Kulhanvuori Kapeen kylän eteläpuolella. Melko tasaista tai vain lievästi kumpuilevaa maasto on esimerkiksi Velaatassa Nuutilanlahden peltoaukeilla ja Taulakylän peltoalueilla. Vastaavasti hyvinkin suuria maaston korkeuseroja on nähtävissä Löytänjärven ympäristössä.

2.7 Eliölajisto

Teiskon alueen eliölajistoa on käsitelty kattavasti teoksessa Tampereen arvokkaat luontokohteet (Korte & Kosonen 2003). Teiskosta löytyy hyvin monenlaisia elinympäristöjä niin kasvi- kuin eläinlajeillekin. Metsät, pellot ja niihin liittyvät elinympäristöt, pienvedet, suot sekä vesistöjen rannat tarjoavat runsaasti erilaisia kasvupaikkoja ja elinympäristöjä.

Teisko kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Yli puolet Teiskon metsämaasta on mustikatyyppin tuoreita kangasmetsiä, joissa valtapuulajina on kuusi. Lehtometsät sijaitsevat laaksojen alarinteillä, viljavimmilla ja multavimmilla kasvupaikoilla. Paikoitellen lehtokasvillisuutta on vielä jäljellä, vaikka lehtomaiset alueet on useimmiten raivattu pelloiksi ravinteikkaan savipitoisen maaperän vuoksi. Teiskon yleissuunnittelualueella sijaitsee Iso-Kuhmon luonnonsuojelualue, joka kuuluu valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan. Iso-Kuhmon kasvilajisto koostuu kostean lehdon lajeista. Lehtojen lajistoon kuuluvat mm. metsälehmus, pähkinäpensas, näsiä ja lehto-orvokki. Teiskolle tyypillinen laji on luonnonsuojeluasetuksessa rauhoitettu lehtoneidonvaippa.

Kasvistoltaan arvokkaita alueita on Teiskossa useita kymmeniä. Ne ovat esimerkiksi lehtoja tai soita ja onpa joukkoon mahtunut perinnebiotooppejakin.

Soista suurimmat sijaitsevat Teiskon pohjoisosassa Velaatta-järven itä- ja kaakkoispuolella. Pirkanmaa Teisko mukaan lukien on Suomen vähäsoisimpia seutuja. Soiden kasvilajistosta löytyy kuitenkin mielenkiintoisia edustajia, kuten kämmekkäkasveihin kuuluvat suovalkku ja soikkokaksikko. Soilla elää oma niihin erikoistunut päiväperhoslajisto. Soilla eläviä perhosia ovat esimerkiksi rämehopeatäplä, rämekylmänperhonen ja suokeltaperhonen.

Perinnebiotooppien eliölajisto on maassamme hälyttävästi vähentynyt ja harvinaistunut. Teiskon yleissuunnittelualueella rantaniityillä kasvava lietetatatar on valtakunnallisesti uhanalainen kasvilaji samoin kuin esimerkiksi ketokatkerokasvi. Jälkimmäistä kasvaa vielä Aitolahti-Teiskon alueella. Aikaisemmin yleinen ketojen ja niittyjen laji ketoneilikka on sekin nykyään uhanalaistunut valtakunnallisesti. Pirkanmaalla Teiskon perinnebiotoopeilla sitä kasvaa vielä. Ketojen lajeista ketonoidanlukko on Pirkanmaalla alueellisesti uhanalainen kasvilaji. Perinnebiotoopeilla eläviä uhanalaisia hyönteisiä ovat esim. isonaamiokukkakärpänen ja tummaverkkoperhonen. Tummaverkkoperhonen on kosteiden niittyjen erittäin uhanalainen perhonen ja se on luokiteltu erityisesti suojeltavaksi lajiksi.

Perinnebiotooppien kasvilajistoon kuuluu kasveja, jotka niityillä kasvaessaan kertovat nykyisestä tai aiemmasta niitto- tai laidunkäytöstä. Tällaisia kasveja ovat esimerkiksi useat poimulehtilajit, nurmitatar, kissankäpälä, noidanlukkolajit, ketokaunokki ja kelta-apila (Pykälä J. 2001).

Kuva 3. Ketokatkerokasvi.

2.8 Arvokkaat luonto- ja kulttuuri-kohteet

Tampereen kasvitieteellinen yhdistys on selvittänyt arvokkaiden kasvillisuus- ja kasvistoalueiden nykytilaa. Tampereen arvokkaat luontokohteet – teoksessa mainitaan Teiskon suunnittelualueelta toistakymmentä kasvistoltaan arvokasta luonnonaluetta (Korte & Kosonen 2003). Alueet ovat merkittäviä lehtoja, soita tai muita kasvillisuustyyppejä. Teiskon Kapeen kylän Niemi- ja Ala-Kapeen niityt/laitumet mainitaan arvokkaimpina perinnebiotooppeina koko Teiskon alueella.

Nuorajärvi Kolunkylän pohjoispuolella Teiskontien varressa on yleissuunnittelualueeseen kuuluva Natura 2000 – verkostossa oleva lintujärvi, joka on tärkeä esimerkiksi rantakanojen, kuten luhtahuitin, pesimäympäristönä. Nuorajärvi kuuluu myös valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan. Alueen linnusto on kärsinyt rantojen umpeenkasvusta. Järven rantaniittyjen avoimena pitämiseen olisi tarvetta (Pitkänen M-L. 2005).

Nuutilanlahti Velaatassa lukeutuu yhteen parhaimmista Tampereen seudun lintujärvistä. Lintulajeista esimerkiksi jouhisorsa ja ruskosuohaukka pesivät lahdella. Vuonna 1994 Nuutilanlahdelle valmistui lintutorni. Nuutilanlahtea vaivaa nykyisin rantojen ja koko lahden umpeenkasvu. Linnuston kannalta edellisten kohteiden lisäksi merkittäviä ovat lukuisat Näsijärven lintuluodot.

Arvokkaita luonnonalueita (järvet, lammot, lähteet, purot) Teiskon yleissuunnittelualueella ovat esimerkiksi Rökäsoja Terälahdella, Keskinen Pirttijärvi Teiskon pohjoisosassa ja Pikku Ripojärvi Kämenniemen pohjoispuolella.

Teiskon alueella on lukuisia kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia. Esimerkiksi Teiskolan kartanon alueen rakennukset, Teiskon kirkko, Kalmankurjen mylly ja Mäkelän taloryhmä Tampere-Ruovesi-tien varrella edustavat vanhaa rakennuskantaa. Kämenniemessä sijaitseva museosillaksi entisöity Aunessilta on niin ikään merkittävä kulttuurikohte.

Kuva 4. Rantalaidunnusta Kapeen kylässä.

3 Maaseutu ympäristön hoito

3.1 Muinaisjäännökset

Kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat esimerkiksi kivikautiset asuinpaikat ja ns. lapinrauniot, joita löytyy Tampereen seudulta erityisesti Teiskon-Aitolahden alueelta. Kapeenniemen ja Myyrysiemen lapinrauniot on arvotettu valtakunnalliseksi muistomerkiksi eli ne ovat niin arvokkaita, että niiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Samaan rauhoitusluokkaan kuuluvat Taulaniemen historialliset kylän-/asuinpaikat. Taulaniemi mainitaan 1560-luvun kyläluettelossa kahden talon kylänä (Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset II 2005).

Muita Teiskon alueelta löytyviä kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat muinaishaudat (kiviröykkiöt) ja Nujulantien historialliset taistelukaivannot, jotka liittyvät todennäköisimmin vuoden 1918 sotaan. Tämän yleissuunnitelman suunnittelukohteilla muinaisjäännöksiä ei esiinny.

Muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja. Muinaisjäännökseen ei saa kajota: sitä ei saa kaivaa, purkaa, muuttaa tai peittää. Muinaisjäännökset sijaitsevat usein alueilla, joilla ei ole voitu kivikkoisuuden tai maaperän laadun vuoksi harjoittaa viljelyä. Nämä alueet ovat usein olleet karjan laidunnuksessa ja ovatkin samalla luonnon monimuotoisuuskohteita ja perinnebiotoopeiksi luokiteltavia alueita. Usein entisen kaltainen laidunnus- tai niittohoito palvelee sekä muinaisjäännökseen säilymistä

että luonnon monimuotoisuutta. Muinaisjäännosalueen hoitoon tarvitaan Museovirastolta hoitolupa.

3.2 Kulttuurimaisema

Maaseudun kulttuurimaisemat ovat kehittyneet maatalouden harjoittamisen ja siinä tapahtuneiden muutosten myötä. Erityisen tärkeä tekijä kulttuurimaiseman muodostumisen kannalta on ollut perinteisen karjatalouden harjoittaminen. Karjanhoidon seurauksena on muotoutunut pienipiirteinen maisema niittyineen, hakamaineen ja peltoineen eli juuri se, mitä vielä nykyäänkin pidetään kauniina maaseutumaisemana. Maisemaan ovat vaikuttaneet etenkin nykyisin karjanhoidosta luopuminen, maatalojen autioituminen, peltojen ja laitumien metsitys sekä toisaalta tuotannon tehostuminen niin peltoviljelyn kuin karjanhoidonkin saralla.

Tärkein kulttuurimaiseman hoidossa pätevä sääntö on säilyttää avoimet alueet edelleen avoimina. Peltoaukeat ja niiden ympäristö pidetään avoimina viljelemällä peltoja, estämällä raivauksin avoimien alueiden pensoittuminen ja niittämällä teiden ja peltonreunojen pientareet.

Kulttuurimaiseman olennaisena osana ovat maatalojen rakennukset ja pihapiirit. Rakennusten kunnossa pitämisessä voisi kannustaa enemmän säilyttämään ja korjaamaan vanhaa rakennuskantaa.

Kuva 5. Vanha soratie mutkittalee avoimessa kulttuurimaisemassa.

3.3 Perinnebiotoopit ja luonnon/maiseman monimuotoisuus kohteet

Perinnebiotooppien hoidon suunnittelussa lähdetään liikkeelle kyseisten alueiden maankäytön historiasta. Alueiden aiempi niitto, laidunnus, lehdestys ja kotitarvepuun ottaminen ovat olleet hoitomuotoja, joita tulisi jatkaa perinnebiotoopilla, jotta säilytettäisiin sen maisemalliset arvot ja luontoarvot. Hoidon tavoitteena perinnebiotoopeilla on ylläpitää alueen monipuolista lajistoa sekä pitkäaikaiseen maankäyttöön liittyvää maaseudun kulttuuriperintöä ja maisemallisia arvoja.

Hoitomenetelmistä valitaan sopivimmat perinnebiotoopin ominaisuuksien ja käyttöhistorian perusteella. Mikäli aluetta on pitkään laidunnettu, on sen hoitomuodoksi sopivin laidunnuksen jatkaminen. Jos alueelta on korjattu niittämällä karjalle ruokaa, hoitomuotoina niitto ja niittojätteen pois keruu ovat sopivimmat. Toki on parempi, että aluetta yleensä hoidetaan, jos vaihtoehtoina olisivat hoitamatta jättäminen tai perinteisestä hiukan poikkeava hoito.

Maaseudun luonnon monimuotoisuutta voidaan hoitaa monella tapaa. Tavoitteena on säilyttää maatalousympäristössä tyyppilisten ja uhanalaisten lajien elinympäristöjä. Luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi metsäsaarekkeita ja reunavyöhykkeitä hoidetaan puustoa raivaamalla jättäen monenlaisia ja eri-ikäisiä puita ja pensaita, laho- ja kolopuita suosimalla ja mahdollisia niittyaukkoja niittämällä. Avoimia pellon ja metsän välisiä niittyreunoja voidaan niittää tai laiduntaa. Tavoitteena on avoimuuden säilyttäminen ja ravinteisuuden vähentäminen.

Maisemakohteiden hoidon tavoitteena on parantaa viljelymaiseman avoimuutta ja monipuolisuutta. Maisemanhoidon kannalta arvokkaita ovat avoimissa ja puoliavoimissa ympäristöissä kasvavat iäkkäät lehtipuut ja suuret yksittäispuut, jotka ovat kauas näkyviä maiseman kiinnekohtia. Maisemanhoitotöiden suunnittelussa otetaan huomioon hoidon vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen.

Kuva 6. Hoitoa kaipaava niittyalue Terälähdessä.

4 Hoitomenetelmät

4.1 Peruskunnostus ja raivaus

Monet perinnebiotoopit ja luonnon- ja maiseman monimuotoisuuden edistämiskohteet ovat hoidon alussa perusteellisemman raivauksen ja peruskunnostuksen tarpeessa etenkin jos ovat olleet pitempään hoidotta. Yleensä raivausta ei tehdä vuosittain, vaan hoitosuunnitelman mukaan esimerkiksi joka toinen tai kolmas vuosi. Yhdellä kertaa paljon raivattaessa voi käydä niin, että ympäristöön vapautuu lahoavista kannoista liikaa ravinteita ja vaarana on alueen kasvillisuuden rehevöityminen. Heinäthän tunnetusti hyötyvät, kun puusto niiden kasvupaikoilta poistetaan. Tiettyjen puulajien, kuten haavan, ominaisuus levitä vesomalla estetään kaulaamalla puut muutama vuosi ennen puiden kaatamista. Umpeutuvilta niityiltä poistetaan erityisesti juuri- ja kantovesoja muodostavat lehtipuut ja kuuset. Vanhat lehtipuut ja lahopuut jätetään luonnon monimuotoisuutta lisäämään. Raivaukset tehdään lintujen pesintäajan ulkopuolella eli syksyn ja talven/kevättalven aikana. Hakkuutähteet kerätään ja kuljetetaan pois tai ne voidaan hävittää vaihtoehtoisesti polttamalla lähiympäristössä.

Ongelmakasvien, kuten vadelman, koiranputken, sananjalan, nurmilauhan ja nokkosen poistoon paras keino on niittäminen kukinnan aikaan. Sananjalkaa voi yrittää vähentää kepittämällä kasvin varret kumoon. Nurmilauhan tuppaita voi kaivaa lapiolla tai traktorin kauhalla ylös maasta. Koiranputkea voi kiskoa maasta irti juurineen.

4.2 Laidunnus

Laidunnus soveltuu hoidoksi sellaisille perinnebiotoopeille ja luonnon- sekä maiseman monimuotoisuuden edistämiskohteille, joita on perinteisesti laidunnettu. Samoin se soveltuu osalle muinaisjännöskohteista. Laiduneläiminä käytetään lampaita, nautoja ja hevosia sekä vuohia. Vuohi soveltuu erityisen hyvin umpeutuvien kohteiden peruskunnostukseen ja yleensäkin pensoittuneiden alueiden hoitoon. Lammas kevyenä ja ruokansa tarkkaan valikoivana eläimenä soveltuu vähätuottoisillekin laidunmaille, kuten kuivien niittyjen ja hakamaiden laiduntajaksi.

Hevonen tyypillisenä laumaeläimenä soveltuu monen tyyppisille luonnonlaitumille. Ravinnokseen hevonen käyttää heinäkasveja ja ruohovartista muuta kasvillisuutta, mutta se syö myös puiden lehtiä ja kuorta. Hevonen käyttää laitumen tuoton melko tarkkaan hyväkseen ja se ei sovellu alueille, joiden kasvillisuus on herkkää kulumaan kavioiden alla.

Naudoista laiduntamiseen soveltuvat kaikki rodut. Parhaita laiduntajia luonnonlaitumille ovat alkupe-räisrodut, jotka ovat kevyempirakenteisia ja ravintotarpeeltaan vaatimattomampia kuin pitkälle jalostetut rodut. Lypsylehmistä ummessaolevat lehmät ja hiehot soveltuvat hyvin vähempituottoisille luonnonlaitumille ja pienikokoisempien lihakarjarotujen emolehmät vasikoineen ovat hyviä laiduntajia luonnonlaitumilla.

Laidunnus toteutetaan siten, että laidunnettavan alueen kasvillisuus pysyy matalana, hylkylaikkujen määrä vähäisenä ja ettei maan pinta rikkoudu laidunnuksen vaikutuksesta liiaksi. Alilaidunnettuna on vaarana alueen umpeenkasvu ja lajimäärän väheneminen. Ylilaidunnus taas haittaa kasvien ja hyönteisten lisääntymistä. Rehevöitymisen estämiseksi luonnonlaitumet aidataan erilleen peltolaitumista eikä niitä lannoiteta tai muokata. Eläimille ei anneta lisäruokaa laitumelle. Vähäfosforista kivennäistä voidaan antaa.

4.3 Niitto

Perinnebiotooppeja, joita on käytetty karjan talvi-rehun hankkimiseen niittämällä, on jatkossakin parasta hoitaa samalla tavoin. Vaikka niitettyä kasvimaassaa ei käytettäisikään karjanrehuksi, on se silti korjattava poisniitetyltä alueelta. Tällä tavalla siirretään niittojätteen sisältämät ravinteet pois niityltä tai kedolta. Niitto soveltuu myös laajoille ja tasaisille rantaniityille. Tiheän ruovikon niitto yhdistettynä niittojätteen pois vientiin parikin kertaa kesässä vähentää rannan umpeenkasvua.

Tavallisin niittoaika on kerran kasvukaudella heinä-elokuun vaihteessa niittykasvien siementen kypsyttyä. Monien perhosten ja muiden hyönteisten toukkien ja aikuisten ravinnonsaannin turvaamiseksi niittoaika on hyvä siirtää elokuun lopulle.

5 Hoitosuositukset suunnittelukohteille

5.1 Perinnebiotoopit

Tässä esitetyt kohteet ovat 1990-luvulla inventoituja ja inventoinnin yhteydessä arvokkaiksi luokiteltuja perinnebiotoopeja, joita Teiskon suunnittelualueella on 14 (Liedenpohja-Ruuhijärvi ym. 1999). Kohteet on lueteltu maastokäyntien mukaisessa järjestyksessä. Kohteet on merkitty ja numeroitu liitekarttaan 2.

1. Niemi-Kapeen niitty

Kapeen kylässä Kapeenlahden rannalla Niemi-Kapeen tilalla sijaitsevia laitumia laiduntavat hevoset ja lampaat. Rantaniityn kasvillisuus on suursaravaltaista ja heinävaltaista. Niemi-Kapeen niitty on määritelty Pirkanmaan perinnemaisemainventoinneissa paikallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi. Laidunalueista osa kuuluu Natura 2000 – verkostoon. Laitumia hoidetaan perinnebiotoopin hoitosopimuksen mukaisesti laiduntaen erillään nurmilaitumista. Lisäruokaa ei laitumille anneta rehevöitymisen ehkäisemiseksi. Parhaiten näkymät Kapeenlahdelle pysyvät avoimina laidunnuksen avulla. Hoidetut perinnebiotoopit ovat arvokas lisä Kapeenlahden rantamaisemassa.

Hoitosuositus ja hoidon rahoitus: Alueita on hoidettu maatalouden ympäristötuen erityistuella perinnebiotoopin hoitoon. Jatkossa hoito kannattaa toteuttaa entiseen tapaan.

2. Ala-Kapeen laitumet

Ala-Kapeen laitumet sijaitsevat Niemi-Kapeen laidunten vieressä Kapeenlahden rannassa. Pirkanmaan perinnemaisemainventoinnin yhteydessä ne on todettu maakunnallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi. Alueisiin kuuluu rantaniityn lisäksi laajahko metsälaidunalue. Metsälaitumella on valtaapuulajina kuusi ja aluskasvillisuus on varpuvaltaista mustikkatyypin kasvillisuutta. Puusto on paikoin tiheää. Rantaniityn kasvillisuus on korkeaa heinä- ja saravaltaista kasvillisuutta. Pajukko on leviämässä niityn reunoilta kosteampaa ulointa saravyöhykettä kohti. Natura 2000 – verkosto ulottuu Ala-Kapeen laitumille. Aluetta on laiduntanut 1990-luvulle asti nautakarja. Enää laitumia ei laidunneta.

Hoitosuositus: Rantaniitylle levinnyttä puustoa voisi raivata maisemanäkymien avaamiseksi Kapeenlahdelle. Myös metsälaitumen ja rantaniityn välistä lepikkoa ja muuta puustoa voisi raivata. Laidunnuksen aloittaminen uudelleen olisi Ala-Kapeen laitumille parasta hoitoa.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

3. Korpinniemen haka

Ukaassa, Frantsinlammin pohjoispuolella on Pirkanmaan perinnemaisemainventoinneissa paikallisesti arvokkaiksi luokiteltuja pieniä hakamaalohkoja. Tilan hevoset laiduntavat hakoja osittain. Osa perinnebiotoopeista on ylilaidunnuksen vuoksi menettänyt arvoaan. Kesällä 2010 kallioisella harmaaleppähaan rinteellä kasvoi vielä ahopukinjuurta, ahomansikkaa, särmäkuismaa ja poimulehteä.

Hoitosuositus: Vanhojen katajien esiin saamiseksi puuston ja pensaston raivaus katajien ympäriltä olisi hyväksi. Hevoslaidunnuksen jatkaminen ylilaidunnusta välttämällä edesauttaisi niittyajiston säilymistä.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden ympäristötuen erityistuki perinnebiotoopin hoitoon.

4. Ala-Paavolan niitty

Kotkaniemessä, Ala-Paavolan tilalla on paikallisesti arvokas perinnebiotooppikonaisuus, johon kuuluu mäntyhaka sekä katajainen niitty ja niityn yhteydessä oleva kallioketo. Alueet ovat olleet nautakarjan laitumena 1980-luvun lopulle saakka. Nyt niityn ovat vallanneet nokkonen, vadelma ja koiranputki. Katajat ovat vielä hyväkuntoisia ja niitty- ja ketolajistoa on säilynyt kiitettävästi niityn reunamilla.

Hoitosuositus: Sopiva hoitomuoto perinnebiotoopeille olisi laidunnus. Laidunnuksen avulla niityn ja kedon kasvilajisto saisi lisää elintilaa. Katajien ympäriltä olisi hyvä raivata pois vadelmaa ja katajia varjostavaa pensaikkaa.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

5. Seppälän haka

Ukaassa Ukaanjärven rannassa on paikallisesti arvokkaaksi luokiteltuja hakamaa- ja niittylohkoja. Perinnebiotooppeja on 1995–2000 vuosiin asti laiduntanut nuori karja. Metsälaidun- ja haka-alueet ovat kasvillisuudeltaan melko hyvin säilyneitä. Heinäisen, kivisen niittylohkon on vadelma vallannut osittain ja rantaniityllä mesiangervo ja pajut ovat vallanneet alaa.

Hoitosuositus: Alueiden saaminen laidunnukseen olisi paras hoitomuoto. Rantaniityn pajukon raivaus ja heinittyneen niittylohkon vadelmikön raivaus kohentaisivat myös perinnebiotooppien tilaa.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

6. Salmen metsälaidun ja rantaniitty

Salmen tilalla Nuutilanlahden pohjoisrannalla sijaitsee puustoltaan tiheä havumetsälaidun. Puusto on järeää ja kivien päällä ja maassa on yhtenäistä sammalmattoa. Metsälaitumen yhteydessä on Nuutilanlahden rannassa rantaniitykaistale. Järviruokoa esiintyy rannassa runsaasti ja lepikko ja pajukko ovat vallanneet alaa rantaniityllä. Paikallisesti arvokkailla perinnebiotoopeilla on laidunnus päättynyt 1990-luvun puolivälissä, kun karja on hävitetty.

Hoitosuositus: Etenkin rantaniityn laidunnuksen aloitus uudelleen olisi suotavaa. Laidunnuksen vaikutuksesta ruovikko ja muu kasvillisuus mataloituisi ja rantaniityn maisema-arvot paransivat.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

7. Vainiomäen laitumet

Leppälahden kylässä sijaitsevat Vainiomäen tilan paikallisesti arvokkaat perinnebiotoopit. Alueita lai-

dunsivat vielä 20 vuotta sitten tilan lehmät ja kymmenkunta vuotta sitten lampaat. Nyt eläimiä ei enää tilalla ole ja entiset laitumet ovat heinittymässä ja umpeenkasvamassa. Osassa metsälaidunta on trombi kaatanut puita ja tilalle on istutettu männyn taimia.

Hoitosuositus: Laidunnus olisi perinnebiotooppien parasta hoitoa. Niitto voisi olla vaihtoehtoinen hoitomuoto, mutta niityn rinne on niin jyrkkä, ettei koneellinen niitto tule kysymykseen ja ainoaksi vaihtoehdoksi jää käsin niitto.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

8. Ylä-Kapeen niitty

Kapeen kylässä sijaitsevat paikallisesti arvokkaiksi määritellyt Ylä-Kapeen niityt, joita on satunnaisesti niitetty ja raivattu vielä 1990-luvulla. Nyt niityt ovat umpeenkasvamassa. Vadelma, koiranputki ja nurmipuntarpää valloittavat kasvualaa.

Hoitosuositus: Alikasvoksena kasvavia kuusia voisi poistaa, vadelmikkoa raivata ja sen jälkeen hoitomuotona laidunnus olisi sopiva.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

9. Järvenpään rantaniitty

Löytänjärven eteläpäässä sijaitsee laajahko umpeenkasvanut kastikan valtaama rantaniitty, joka on perinnemaisemaintointien yhteydessä luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi. Avoimen rantaniityn ja pellon välissä on hakamainen heinittyneet hieskoivuja kasvava entinen laidunalue. Koivikossa on lahoppua pötkelöiden ja maapuiden muodossa.

Hoitosuositus: Rannan pajukon ja koivun taimien raivaus parantaisi maisemakuvaa ja alueen ottaminen uudestaan laidunnukseen pitäisi rantaniityn avoimempänä jatkossa. Pötkelöt ja muut lahoppuut olisi hyvä jättää paikoilleen luonnon monimuotoisuutta lisäämään.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

10. Rantalan niitty

Terälähdessä Rantalan tilalla on Rantalan niitty –niminen paikallisesti arvokas perinnebiotooppi, jota on käytetty hieholaitumena vielä 1990-luvulla. Laidunnuksen päätyttyä metsälaitumen pensaskerros on umpeenkasvamassa.

Hoitosuositus: Puuston ja pensaston harvennus siten, että suositaan lehtipuita ja marjovia lajeja ja säästetään lahoppuit, olisi hyväksi metsälaitumelle. Laidunnuksen aloittaminen uudestaan auttaisi metsälaitumen arvojen säilymisessä.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

11. Haikan metsälaidun

Haikanlahden rannassa Haikan tilalla sijaitsee paikallisesti arvokas perinnebiotooppi, metsälaidun, joka on ollut karjan laitumena vielä reilut kaksikymmentä vuotta sitten. Laidunalue on hyvin säilynyt. Aluskasvillisuus on melko niukkaa, mutta esimerkiksi ahopukinjuuri, ahomansikka ja poimulehti kertovat alueen entisestä laidunkäytöstä. Rauhoitettu lehtoneidonvaippa on säilyttänyt asemansa metsälaitumen kasvilajiston joukossa hyvin.

Hoitosuositus: Kohteen hoitotarve on vähäinen. Nuoria kuusia ja pihlajantaimia on paikoitellen melko runsaasti ja niiden raivaus ja pois kuljetus alueelta olisivat metsälaitumelle hyväksi. Osa pihlajista kannattaa kuitenkin jättää kasvamaan suuremmiksi puiksi luonnon monimuotoisuutta lisäämään. Samasta syystä lahoppuiden jättäminen metsälaitumelle olisi suotavaa.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden ympäristötuen erityistuki perinnebiotoopin hoitoon.

12. Mustaojan niitty

Mustaojan rannalla Padustaipaleen kylässä sijaitsee paikallisesti arvokas perinnebiotooppi, Mustaojan

niitty. Se on ollut lihakarjan laitumena vielä 1990-luvulla. Laidunnuksen loputtua on alue on heinittynyt.

Hoitosuositus: Laidunnuksen aloittaminen perinnebiotoopilla tai vaihtoehtoisesti niittäminen ja niittojätteen pois keruu olisivat suositeltavia hoitomuotoja.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa erityistukisopimus perinnebiotooppien hoitoon.

13. Taulaniemen leirintäalue

Taulakylässä Taulaniemen tilalla on paikallisesti arvokas perinnebiotooppi. Tuoreesta heinäniitystä ja kuivasta pienruohoniitystä koostuvaa paikoin haka- maista aluetta on käytetty hevoslaitumena.

Hoitosuositus: Kohteen parasta hoitoa on laidunnuksen jatkaminen entiseen tapaan.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden erityisympäristötuki perinnebiotoopin hoitoon.

14. Terälähdän saha, myllymiljö

Terälähdän pohjukassa sijaitsee Terälähdän saharakennus. Sen yhteydessä on paikallisesti arvokas perinnebiotooppi, joka koostuu rehevöityneestä niitystä ja pienestä kalliokedosta. Aluetta on joskus hoidettu satunnaisesti niittämällä.

Hoitosuositus: Kohteelle niitto olisi suositeltavin hoitomuoto. Puuston raivaus olisi myös maisemallisista syistä hyväksi, sillä mylly- ja koskimiljöä pääsivät silloin paremmin esiin.

Rahoitusmahdollisuus: Esimerkiksi erityisympäristötuki rekisteröidyille yhdistyksille perinnebiotoopin hoitoon.

5.2 Arvokkaat niittyalueet

Nämä alueet on valittu yleissuunnitelmaan esiselvityksessä tutkittujen karttatietojen pohjalta. Kartalta valittiin sopivilta vaikuttavia alueita, maastossa kohdet käytiin läpi ja niille laadittiin hoitosuositus.

15. Koivikon niitty

Koveron kylässä Vähä-Koveron tien varressa Koivikon tilalla on niittyalue, jonka kasvillisuus on luonnonmukaista tuoreen niityn kasvillisuutta. Lampaat ovat joskus laiduntaneet niittyjä. Alueen pohjoisosiin on istutettu kuusen, lehtikuusen ja koivun taimia.

Hoitosuositus: Alueen hoitomuotona sopivia olisivat laidunnus, esimerkiksi lampailla tai hevosilla, tai vaihtoehtoisesti niitto ja niittojätteen pois keruu.

16. Viljamaan niitty

Vähä-Koveron tien varressa sijaitsevat Viljamaan niityt ovat suhteellisen avoimina säilyneitä niittykasvillisuuden vallitsevia alueita.

Hoitosuositus: Laajahkot niityt olisi hyvä säilyttää avoimina joko laidunnuksen tai niiton avulla. Niiton jälkeen olisi suositeltavaa kerätä niittojäte pois rehevöittävästä alueen kasvillisuutta. Maisemallisesti tärkeällä paikalla teiden risteyksessä sijaitseville niityille soveltuisivat laiduntajiksi parhaiten lampaat tai hevoset.

17. Pinnin niitty

Kuorannan tien varressa Terälähdellä sijaitseva Pinnin niitty on melko avoimena säilynyt niittyalue. Kasvillisuus on tuoreen, rehevöityneen niityn kasvillisuutta.

Hoitosuositus: Tien vieressä sijaitsevan pienehköniittyalueen hoitomuotona laidunnus olisi sopivin vaihtoehto. Esimerkiksi lampaat tai hevoset olisivat oivallisia maisemalaiduntajia. Vaihtoehtoisena hoitomuotona soveltuvia olisivat niitto ja niittojätteen poiskeruu.

18. Kapeentien niitty

Pohjankapeentien varressa tien pohjoispuolella sijaitsee luonnonkasveja kasvava avoimena säilynyt niitty. Niityn kasvillisuus on tuoreen niityn kasvillisuutta.

Hoitosuositus: Niityn parasta hoitoa olisi laidunnus, esimerkiksi lampaat tai hevoset soveltuisivat alueelle. Vaihtoehtoisena hoitomuotona voisi harkita niittoa ja niittojätteen pois keruuta.

19. Mattilanpellon niitty

Pieni niittylohko sijaitsee Lumpulahden pohjukassa Kuorantaan menevän tien varressa. Kasvillisuudeltaan niitty on koiranputken valtaamaa tuoreen heinäniityn kasvillisuutta.

Hoitosuositus: Niityn sopivia hoitomuotoja ovat laidunnus tai niitto ja niittojätteen pois keruu.

20. Polson niitty

Kuorannantien ja Kuterintien risteyksessä sijaitsee Tampereen kaupungin omistuksessa oleva laajahko niittyalue. Alue on merkitty Polson maisemanhoitosuunnitelmassa hoitoa vaativaksi peltoaluekohteeksi. Se kuuluu arvokkaaseen Polson kulttuurimaisema-alueeseen.

Hoitosuositus: Niitylle parhaita hoitomuotoja olisivat joko maisemalaidunnus tai vaihtoehtoisesti niitto sekä niittojätteen poiskeruu.

21. Touhulan niitty

Kämmenniemen kylässä Viraanlahden tien vieressä sijaitsee kasvillisuudeltaan niittymäisiä lohkoja.

Hoitosuositus: Alueiden avoimena säilymisen kannalta niityille sopivia hoitomuotoja olisivat laidunnus tai niitto ja niittojätteen poiskeruu.

22. Pajamäen niitty

Teiskon Kirkkotien molemmin puolin ennen Asuntialaa laajahkot umpeenkasvaneet niityiksi merkityt alueet. Maisemallisestikin merkittäväällä paikalla sijaitsevien niittyjen hoitoon saaminen olisi suotavaa.

Hoitosuositus: Alueen avoimuuden lisäämiseksi raivaus ja raivausjätteen pois kuljetus sekä mahdollisesti laidunnus myöhemmin.

23. Vähä-Mattilan niityt

Kiimajoen kylässä Niemikylän tien ja Kalmakurjentien risteyksen eteläpuolella sijaitsevat Vähä-Mattilan niittyalueet. Niityt sijaitsevat notkossa Rökäslammin ja Myllylammin välisellä alueella. Myllylammin miljöö on viehättävä notkossa sijaitsevina niittyineen. Teiden risteyksessä kohteella on maisemallista arvoa.

Hoitosuositus: Maiseman avoimena pysymisen sekä luonnon monimuotoisuuden kannalta laidunnus tai vaihtoehtoisesti niitto ja niittojätteen pois kuljetus olisivat alueen parasta hoitoa.

Rahoitusmahdollisuudet: Maatalouden ympäristötuen erityistuet perinnebiotooppien hoitoon sekä luonnon- ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen ja monivaikutteisen kosteikon hoitoon. Näitä tukia voivat hakea viljelijät sekä rekisteröidyt yhdistykset.

Kuva 7. Myllylammin miljöötä Kiimajoen kylässä niittyineen.

5.3 Vanhat pellot

Teiskon yleissuunnittelualueella on keskeisillä paikoilla teiden varsilla niityiksi merkittyjen alueiden lisäksi karttaan pelloiksi merkittyjä alueita, joiden kasvillisuus on hyvin niittymäistä. Näitä peltoalueita olisi hyvä pitää hoitamalla niiton tai laidunnuksen avulla avoimina, sillä niiden hoidon merkitystä maisemallisista syistä ei voida liikaa korostaa. Osa näistä pelloista on ns. luonnonhoitopeltoina, joten hoidossa otetaan huomioon pelloilta aiheutuvan ravinnekuorman vähentäminen ja luonnon monimuotoisuuden ja maaseutumaiseman monipuolisuuden lisääminen.

24. Haikan pellot

Veistämöntien molemmin puolin Haikan tilalla on laajat pelloiksi merkityt alueet, jotka ovat kasvillisuudeltaan niittymäisiä ja avoimia. Peltoja hoidetaan luonnonhoitopeltoina.

Hoitosuositus: Maisemallisesti merkittävällä paikalla sijaitsevien niittymäisten peltojen hoidoksi sopisi hyvin niiton ja niittojätteen pois keruun lisäksi erinomaisesti laidunnus.

25. Ajoksen pellot

Pellot ovat luonnonhoitopeltoina hoidettuja avoimia alueita, joiden kasvillisuus on hyvin niittymäistä.

Hoitosuositus: Niiton ja niittojätteen pois keruun vaihtoehtona alueita voisi hoitaa myös laiduntamalla.

26. Käärmeistönnokan pellot

Teiskon Kirkkotien varressa Käärmeistönnokan pohjoispuolella sijaitsee laaja peltoalue, joka on kartalla osittain niittyä ja osittain peltoa. Alueen kasvillisuus on luonnonmukaista ja niittymäistä ja siellä kasvaa muutaman metrin mittaisia kuusentaimia.

Hoitosuositus: Peltoaluetta voisi hoitaa niittämällä kasvillisuutta ja korjaamalla niittojäte pois pellolta. Vaihtoehtona aluetta voisi laiduntaa. Alueen avoimena säilyminen olisi suotavaa maisemallisten arvojen ja luonnon monimuotoisuuden kannalta.

27. Tikaan pellot

Teiskon Kirkkotien varressa Tikaan tilan kohdalla

tien molemmin puolin sijaitsee laajoja peltoalueita. Kasvillisuus on monimuotoista ja niittymäistä.

Hoitosuositus: Hoidoksi sopisi maisemakuvaan erinomaisesti laidunnus. Vaihtoehtoisesti niittäminen ja niittojätteen pois keruu pitäisivät alueita avoimina.

Rahoitusmahdollisuudet: Entiset pellot, jotka eivät enää ole peltotukikelpoisia, voivat saada maatalouden erityisympäristötukea luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen silloin, kun kasvillisuus entisellä pelloilla on kehittynyt riittävän monimuotoiseksi ja niittymäiseksi tai alue sijaitsee maisemallisesti tärkeällä ja näkyvällä paikalla.

5.4 Muut luonnon monimuotoisuuskohteet

28. Seppälän hakamaa

Ukaanjärven rannassa Ukaassa Seppälän tilalla on arvokkaiden inventoitujen perinnebiotooppien lisäksi hakamaa, jonka kasvillisuus on edustavaa haan niitty- ja metsäkasvillisuutta. Hakaa on aikoinaan laiduntanut tilan karja.

Hoitosuositus: Rantaan rajautuvan hakamaan parasta hoitoa olisi laidunnuksen aloitus. Raivaustarvetta haassa ei juuri ole.

Rahoitusmahdollisuus: Ei tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin aitaamiseen sekä jatkossa maatalouden erityisympäristötuki perinnebiotoopin hoitoon.

29. Ala-Paavolan rantahaka

Ala-Paavolan tilalla Kotkaniemessä Uskalinlahden rannassa sijaitsee aikoinaan laidunnuksessa ollut rantahaka. Laidunnus on päätynyt yli kaksikymmentä vuotta sitten, mutta kasvilajisto kertoo edelleen alueen entisestä laidunkäytöstä. Ahomansikka, poimulehti, kurjenpolvi ja särmäkuisma kasvavat edelleen katajaisessa haassa.

Hoitosuositus: Raivaustarvetta esiintyy jonkin verran. Alueen katajien ympärille voisi raivata tilaa ja rannan lehtipuustoa voisi harventaa sieltä, mistä näkyviä järvelle halutaan avata. Laidunnus sopisi hyvin rantahaan hoitomuodoksi.

Rahoitusmahdollisuus: Ei-tuotannollisten investointien tuki perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen sekä jatkossa maatalouden erityisympäristötuki perinnebiotoopin hoitoon.

30. Ala-Paavolan metsäsaarekkeet

Ala-Paavolan tilalla Kotkaniemessä tilakeskuksen eteläpuolella on luonnon monimuotoisuutta lisääviä metsäsaarekkeita.

Hoitosuositus: Metsäsaarekkeiden hoito raivamalla olisi suotavaa luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden erityisympäristötuki luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen.

31. Jussilan haka

Kaanaassa sijaitsee Jussilan autiotilan vanha piha-piiri. Kaikki rakennukset lehtomaisen mäen päältä on purettu. Aluetta ovat laiduntaneet satunnaisesti 1950-luvulla lehmät ja lampaat sekä myöhemmin hevonen. Mäen kasvillisuus on avoimilla kasvupaikoilla niittymäistä. Lajistoon kuuluvat mm. ahomansikka, poimulehti ja särmäkuisma.

Hoitosuositus: Alueen hoidoksi sopisivat raivaus ja siihen yhdistettynä niitto sekä myöhemmin laidunnus.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden erityisympäristötuki rekisteröidyille yhdistyksille perinnebiotoopin hoitoon tai luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseen.

Kuva 8. Rantahakaa Kotkaniemessä Ala-Paavolan tilalla.

6 Nykyiset laidunalueet

Teiskon yleissuunnittelualueella tilanne laiduntavien eläinten suhteen on sama kuin muuallakin Suomessa: laiduntavat eläimet ovat vähentyneet merkittävästi maisemakuvasta viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Yleissuunnitelman tekoon liittyvien maastokäyntien yhteydessä tämä oli selvästi havaittavissa. Laiduntavia karjoja tienvarsimaisemaa elävöittämissä näkyi kuitenkin Kapeessa, Ukaassa, Velaatassa sekä Majaniemessä. Hevoslaitumia Teiskon alueella oli mm. Kuorannassa, Kapeessa ja Sääksniemessä. Lampaat puuttuivat maisemakuvasta kokonaan. Tosin kaikkia Teiskon teitä ei ollut aikataulun puitteissa mahdollista ajaa, joten laiduntavia eläimiä on varmasti enemmän kuin mitä tässä yhteydessä on mainittu.

Laiduntavat eläimet maaseutumaiseman osana ovat arvokas lisä kulttuurimaisemalle. Laidunalueiden ylläpito ja laidunnuksen jatkuminen on tärkeää maiseman- ja luonnonhoidon kannalta.

Kuva 9. Karja laitumella alkaa olla harvinainen näky maaseudulla.

7 Ranta-alueet ja vesistönäkymät

Teiskon yleissuunnittelualueella vesistöä on runsaasti ja rantaviivaa pitkälti, mutta rakentamattomia rantaosuuksia on melko vähän jäljellä. Käytössä olevia rantalaitumia on Teiskossa vähän. Laidunnettavien rantojen määrää vähentävät vapaiden, mökittömien rantojen alhainen määrä ja toisaalta maaston muodot. Osa rannoista on niin jyrkkiä, että laidunnus niillä olisi mahdotonta. Aitolahti-Teiskon rantayleiskaavassa on mainittu monta maisemallisesti arvokasta vesi- ja rantamaisemaa. Suuri osa rannoista on myös kulttuurimaisemaa ja tällöin hoitotoimenpiteissä tulee kiinnittää erityistä huomiota maisemallisiin arvoihin. Kyläkohtaisissa maiseman hoitosuunnitelmissa on annettu ranta-alueiden hoitosuosituksia.

Vesistönäkymät

Rantojen umpeenkasvu, esimerkiksi pusikoituminen, estää perinteiset näkymät teiltä ja rannoilta vesistöä kohti. Maisemallisista syistä vesistönäkymät säilytetään avoimina raivaamalla pajuja ja muita rantapensaikkoo muodostavia kasveja. Rantalaidunnus auttaisi ruovikoitumisen ehkäisyssä samoin kuin rantaheinikon kurissa pitämisessä.

Rantaniityille laiduntajiksi soveltuvat parhaiten naudat ja hevoset. Kovapohjaisille rantalaitumille käyvät laiduntajiksi myös lampaat. Laidunnuksen toteuttamisessa huomioidaan laidunpaine eli sovitetaan laiduneläinten määrä ja laidunnusaika sopivaksi niin, ettei laidunnus aiheuta rannan eroosiota. Rantalaidunnusta ei kuitenkaan suositella uimarannan tai mökkiasutuksen välittömään läheisyyteen. Lisäksi vesiosuuskunnan suostumus olisi hyvä saada rantalaidunnusta suunniteltaessa.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden ympäristötuen erityisuet maiseman ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.

Kuva 10. Näkymä pellon yli Haikanlahdelle.

8 Maisemanäkymät ja näköalapaikat

Teiskon suunnittelualueella on teiden varsilla useita paikkoja, joista avautuu laajoja monipuolisia peltoja vesistönäkymiä. Nämä näkymät ovat tärkeä osa teiskolaista maaseutumaisemaa ja kulttuurimaisemaa.

Viljelyssä olevien peltöjen viljelyn jatkuminen on jo sinällään tärkeää maiseman hoitoa. Jos viljelymenetelmät vielä edistävät maiseman ja luonnon monimuotoisuutta, kohoaa maaseutumaiseman arvo entisestään. Laidunnuksen tai niiton avulla ja pusikoita raivaamalla pyritään maisemanäkymät säilyttämään avoimina.

Rahoitusmahdollisuus: Maatalouden ympäristötuen erityiset maiseman ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.

Kuva 11. Niittotalkoot Kaanaassa syksyllä 2010.

9 Rahoitusmahdollisuuksia

9.1 Ympäristötuen erityistuet

Maatalouden erityisympäristötukia voivat hakea ympäristötukeen sitoutuneet maanviljelijät ja rekisteröidyt yhdistykset. Tukien hakuoppaasta, hakulomakkeista, tuoreista oppaista tai asiantuntijoilta kannattaa tarkistaa voimassa olevat sopimusehdot.

Maiseman- ja luonnonhoitoon liittyvät sopimustyyppit:

- Perinnebiotooppien hoito (viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen 5- tai 10-vuotinen sopimus (viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Ei-tuotannollisten investointien tuki arvokkaan perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen (viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Monivaikutteisen kosteikon perustaminen/hoido: ei-tuotannollinen investointi ja 5 vuoden sopimus (viljelijä tai rekisteröity yhdistys)
- Suojavyöhykkeiden hoito 5- tai 10-vuotinen sopimus (viljelijä)

Erityistuet ovat hehtaariperusteisia ja kustannuslähtöisiä, ne ovat siis korvausta alueella tehtävistä perustamis- ja hoitotoimenpiteistä. Korvattavia hoitotoimia voivat olla esimerkiksi alueiden laidunnuksen tai niiton toteutus, pelloista erikseen aitaaminen ja raivaustyöt.

Maksimituki vuonna 2010 on perinnebiotoopeilla ja luonnon- ja maiseman monimuotoisuuden edistämiskohteilla 450 euroa/hehtaari/vuosi. Arvokkaat perinnebiotoopit voivat saada kunnostukseen korotettua tukea, joka on porrastettu pinta-alan mukaan ja pienet arvokkaat perinnebiotoopit (5-30 aaria) kohdekohtaista korvausta 200 euroa/kohde/vuosi.

Tukia haetaan Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta (ELY-keskus) Elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri- vastuualueelta (entinen TE-keskus) huhtikuun loppuun mennessä. Liitteeksi hakemukseen tarvitaan hoitosuunnitelma ja kustannusarvio. Jos kyseessä on muu kuin oma alue, tulee mukana olla vuokrasopimus, joka ulottuu

koko sopimuskaudelle. Yhdistyksen ollessa hakijana tarvitaan liitteeksi sen kokouksen pöytäkirja, missä tuen hakemisesta on päätetty.

9.2 Julkiset rahoitukset luonnon ja maiseman hoitoon

Laajempiin maisema- ja vesistökuunnostushankkeisiin on haettavissa EU-rahoituksia. Lisätietoja saa ELY-keskuksesta. Tukia haetaan joko paikallisen toimintaryhmän (Kantri ry.) tai Pirkanmaan ELY-keskuksen Elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri- vastuualueen kautta.

9.3 Rakennusten kunnostaminen

Vanhon kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entisöintiin ja korjaukseen on haettavissa rahoitusta. Näitä ovat ympäristöhallinnolta haettava avustus rakennusperinnön hoitoon sekä museoviraston entistämisavustus.

10 Lisätietoa ja linkkejä

www.kotiniitty.net Tietoa perinnemaisemista, niiden hoidosta, rahoituksesta ym.

www.laidunpankki.fi Tietoa maisemalaidunnuksesta, sopimusmallit ym

<http://lomake.mmm.fi> Ympäristötukien erityistukien hakulomakkeet

www.mavi.fi -> viljelijätuet -> ohjeet ja oppaat -> ympäristötuen erityistukien oppaat

www.mavi.fi ->viljelijätuet -> ympäristötuen neuvonnalliset oppaat. Perinnebiotooppien hoitokortteja ym.

www.nba.fi/fi/mjhoito Museovirasto, arkeologia, muinaisjäännösten hoito

Oma maa mansikka - neuvoja kasvien tunnistamiseksi ja auttamiseksi. 2006. Birdlife Suomi ry. www.birdlife.fi -> Julkaisut ja tuotteet. Esitteet ja näyttelyt.

Partanen, Holmström & Pykälä 2002. Eläimet luonnon- ja maisemanhoitajina.

www.rky.fi Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

www.ymparisto.fi -> luonnonsuojelu -> lajien suojelu -> vieraslajit

www.ymparisto.fi -> Pirkanmaa -> luonnonsuojelu -> perinnemaisemat ja biotoopit

Viljelmien siipiveikot. – neuvoja lintujen tunnistamiseksi ja auttamiseksi. 2006. Birdlife Suomi ry. www.birdlife.fi -> Julkaisut ja tuotteet. Esitteet ja näyttelyt.

11 Lähteet

Ahro J. 2002: Polson maiseman hoitosuunnitelma. – Pirkanmaan maaseutukeskus, Maa- ja kotitalousnaiset.

Kapeenkylä. Kapeenkylän maisemanhoito-projekti. – Pomo/Kantri-seutuohjelma 1997-98.

Kivimäki K. 1999: Ympäristö- ja maisemaselvitykset yleiskaavoituksessa. – Tampereen kaupungin ympäristötoimi. Kaavoitusyksikkö julkaisuja 2/1999, Tampere.

Korte K. & Kosonen L. 2003: Tampereen arvokkaat luontokohteet. – Ympäristövalvonnan julkaisuja 4/2003, Tampere.

Liedenpohja-Ruuhijärvi, M., Kääntönen L., Schultz T., Krogerus K. & Palokoski M. 1999: Pirkanmaan perinnemaisemat. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 125. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Maisema-alue työryhmän mietintö II 1992: Arvokkaat maisema-alueet. – Työryhmän mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Maisema-alue työryhmän mietintö I 1992: Maisemanhoito. – Työryhmän mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Makkonen J., Häkkinen M. & Solviche Pauline: Velautan maisemanhoitosuunnitelma 2003.

Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset osa II 2005. – Pirkanmaan liiton julkaisu B 93. Tampereen museoiden julkaisuja 86.

Pirkanmaan seutukaavoitus 1990: Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. – Julkaisu B 174. Tampereen seutukaavaliitto, Tampere.

Pitkänen M.-L. 2005: Pirkanmaan Natura 2000-verkoston hoidon ja käytön yleissuunnittelu. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 373/2005. Pirkanmaan ympäristökeskus, Tampere.

Pykälä J. 2001: Perinteinen karjatalous luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä. – Suomen ympäristö 495. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Raiskio L. 1999: Hoitosuunnitelma Kaanaan ja Vehokylän maisemille.

Rasila V. 1993: Pirkanmaan historia. Pirkanmaan kotiseutusarja 4. osa. – Pirkanmaan liiton julkaisu B 12.

Liite 1. Teiskon yleissuunnittelualueen esiselvityskartta.

1:100 000

SYKE, Pirkanmaan ELY -keskus

(c) Maanmittaushallitus lupa nro 7/MML/2009

Liite 2. Teiskon yleissuunnittelualueen suunnitelmakartta.

Keski-Suomen elinkeino-,
liikenne- ja ympäristökeskus
Cygnaeuksenkatu 1 (Wanha Lääni)
PL 250, 40101 Jyväskylä
puh. 020 636 0040
www.ely-keskus.fi

ISSN-L 1798-8640
ISSN 1798-8640 (painettu)
ISBN 978-952-257-164-9 (painettu)
ISSN 1798-8659 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-257-165-6 (verkkojulkaisu)